

Η ΛΟΓΟΚΡΙΣΙΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΑΓΓΛΟΚΡΑΤΙΑΣ*

Δρ Ανδρέας Κλ. Σοφοκλέους
*Καθηγητής Επικοινωνίας και Μ.Μ.Ε.
Πανεπιστήμιο Λευκωσίας*

Το θέμα που θα προσπαθήσω να αναπτύξω είναι τεράστιο με πολλές πτυχές και προεκτάσεις και ο χρόνος που έχω στη διάθεσή μου είναι περιορισμένος. Ευχαριστώ θερμά το Ίδρυμα Απελευθερωτικού Αγώνα ΕΟΚΑ 1955-1959 και τους άλλους συνεργαζόμενους φορείς, που είχαν την καλοσύνη να με περιλάβουν στη σειρά αυτή των εκλεκτών ομιλητών και να με σπρώξει ώστε να μελετήσω σε βάθος και έκταση το πολύ ενδιαφέρον αυτό θέμα, το οποίο, στην ουσία του μέχρι τώρα – εκτός από μερικές γενικές αναφορές – έμεινε ανεξερεύνητο.

Λόγω της πίεσης του χρόνου, δεν είναι δυνατό να εισέλθω σε λεπτομέρειες, αλλά θα περιοριστώ σ' ένα γενικό περίγραμμα, το οποίο όμως θα είναι αρκετό ώστε να δώσει στο εκλεκτό ακροατήριο μια σαφή αντίληψη των περιοριστικών και ανελεύθερων μέτρων κατά της ελευθερίας γνώμης και έκφρασης, τα οποία έλαβαν οι Βρετανοί κατά τη διάρκεια της κατοχής της Κύπρου από τους ίδιους από το 1878 μέχρι το 1960.

Τα μέτρα αυτά, όσον αφορά το αντικείμενο αυτής της ανακοίνωσης, θα μπορούσαμε να τα κατατάξουμε στις εξής κατηγορίες:

(α) Στην αυστηρή εφαρμογή της ανελεύθερης Οθωμανικής Νομοθεσίας

* Η ομιλία αυτή δόθηκε στο Ίδρυμα Απελευθερωτικού Αγώνα ΕΟΚΑ 1955-1959 στις 12 Μαΐου 2009, στα πλαίσια του προγράμματος της Ακαδημίας Ιστορικών Σπουδών.

* Ο Ανδρέας Κλ. Σοφοκλέους είναι καθηγητής στο Τμήμα Επικοινωνιών του Πανεπιστημίου Λευκωσίας, διευθυντής του Ινστιτούτου ΜΜΕ του ίδιου πανεπιστημίου και ιστορικός του Κυπριακού τύπου.

Η ΛΟΓΟΚΡΙΣΙΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΑΓΓΛΟΚΡΑΤΙΑΣ*

για τον Τύπο, την εισαγωγή και κατοχή τυπογραφείων και την παραγωγή, έκδοση και κυκλοφορία βιβλίων που συνέχισε να ισχύει στην Κύπρο και μετά το 1878, μέχρι και τη δεκαετία του 1930, με μερικές τροποποιήσεις.

- (β) Στην αυστηρή εφαρμογή των προνοιών του ποινικού κώδικα περί δυσφήμισης και libellou.
- (γ) Στην εισαγωγή ανελεύθερης και περιοριστικής νομοθεσίας για την ελευθερία του Τύπου ιδιαίτερα στις δεκαετίες 1920 και 1930, αλλά και αργότερα, μέχρι και τη δεκαετία του 1950. Με βάση αυτές τις νομοθεσίες ο κυβερνήτης ή οι εκπρόσωποί του (ο αρχιγραμματέας και οι επαρχιακοί διοικητές) μπορούσαν να αποφασίζουν διά διαταγμάτων το κλείσιμο εφημερίδων, την αναστολή έκδοσης εφημερίδων για ένα διάστημα, την εξορία ή τον εντοπισμό δημοσιογράφων, και τις καταδίκες σε βαρείες φυλακίσεις ή σε εξουθενωτικά πρόστιμα.
- (δ) Δύο όμως από τα χειρότερα μέτρα στραγγαλισμού του Τύπου και περιορισμού της ελευθερίας έκφρασης ήταν από τη μία η προϋπόθεση της καταβολής εγγύησης £200, για έκδοση άδειας κυκλοφορίας εφημερίδας, ποσό τεράστιο για την εποχή εκείνη (πράγμα που ανάγκασε αρκετές εφημερίδες να αναστείλουν την έκδοσή τους) και από την άλλη η υποχρεωτική προληπτική λογοκρισία της ύλης των εφημερίδων πριν από την εκτύπωση και κυκλοφορία τους. Με βάση άλλες πρόνοιες των ίδιων νομοθεσιών ή διαταγμάτων, απαγορευόταν η εισαγωγή βιβλίων, περιοδικών και εφημερίδων στα οποία γινόταν αναφορά στο θέμα της ένωσης με την Ελλάδα ή στους αγώνες των Κυπρίων για την εθνική τους αποκατάσταση. Μέχρι και την απαγόρευση εκτύπωσης και κυκλοφορίας ποιητάριων τραγουδιών που αναφέρονταν σε εγκλήματα της εποχής έφθασε ο Βρετανός Διοικητής Λευκωσίας με ειδικό απαγορευτικό διάταγμα το 1935.
- (ε) Με την εισαγωγή καταστάσεων έκτακτης ανάγκης, οπότε οι Βρετανικές Αρχές διοικούσαν το νησί με βάση τα διατάγματα αμύνης, τόσο μετά την εξέγερση του Οκτωβρίου του 1931, όσο και μετά την έναρξη του Απελευθερωτικού Αγώνα της ΕΟΚΑ το 1955. Στη δεύ-

τερη περίπτωση εφημερίδες έκλεισαν και δημοσιογράφοι συνελήφθησαν μαζικά και κλείσθηκαν σε φυλακές ή σε στρατόπεδα συγκέντρωσης χωρίς δίκη. Στη συνέχεια εντοπίστηκαν στα σπίτια τους ή σε διάφορα χωριά, έπρεπε δε να παρουσιάζονται κάθε μέρα σε αστυνομικό σταθμό και κυκλοφορούσαν μόνο σε ορισμένες ώρες με βάση ειδικές (κόκκινες) ταυτότητες. Από τη δύση του ήλιου μέχρι και την ανατολή της επόμενης μέρας έπρεπε να βρίσκονται στα σπίτια τους και ο έλεγχος γινόταν με απροειδοποίητες επισκέψεις αστυνομικών οποιαδήποτε ώρα της νύκτας.

(στ) Με την έμμεση άσκηση πίεσης προς τις εφημερίδες για αυτο λογοκρισία μέσω της πολιτικής παραχώρησης και ελέγχου του τυπογραφικού χάρτη, τον οποίο επιτρεπόταν να εισαγάγει μόνο το Κυβερνητικό Τυπογραφείο. Στη δεκαετία του 1930 αρκετές εφημερίδες έκλεισαν γιατί το Κυβερνητικό Τυπογραφείο αρνείτο ή καθυστέρουσε, άνευ λόγου ή δικαιολογίας, την παραχώρηση του αναγκαίου τυπογραφικού χάρτη.

Για να εξετάσουμε αναλυτικότερα όμως αυτά τα ανελεύθερα και απάνθρωπα μέτρα, θα πρέπει να χωρίσουμε την Αγγλοκρατία σε επιμέρους περιόδους με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους.

1. Η μεταβατική περίοδος 1878-1914

Κατά την παράξενη αυτή μεταβατική περίοδο από την Τουρκοκρατία στην Αγγλοκρατία, στην ουσία οι Κύπριοι είχαν δύο αφέντες. Η Κύπρος συνέχισε να αποτελεί μέρος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αλλά διοικείτο προσωρινά από τους Βρετανούς με βάση τις πρόνοιες της Αμυντικής Συμφωνίας Ηνωμένου Βασιλείου και Πύλης του Ιουνίου του 1878. Οι διοικητικές μεταρρυθμίσεις που επέφεραν στην περίοδο αυτή οι Άγγλοι το 1882-1883 ήταν περιορισμένες, γιατί πάντοτε πρόβαλλαν το επιχείρημα ότι η παραμονή τους στην Κύπρο ήταν προσωρινή και με βάση τις πρόνοιες της Αμυντικής Συμφωνίας αν εξέλιπαν οι λόγοι της παρουσίας τους στην Κύπρο, το νησί έπρεπε να επιστραφεί στον Σουλτάνο.

Με βάση αυτή την προσέγγιση, στην Κύπρο συνέχισε να ισχύει η εφαρμογή του Οθωμανικού Δικαίου, του οθωμανικού ποινικού κώδικα και η νομοθεσία για την έκδοση και κυκλοφορία εφημερίδων, την εισαγωγή και κατοχή τυπογραφείων και την έκδοση και κυκλοφορία και άλλων εντύπων.

Πρέπει να ομολογήσουμε ότι αρχικά οι Βρετανοί ήταν προσεκτικοί και μάλλον ανεκτικοί στην αυστηρή εφαρμογή της ανελεύθερης οθωμανικής νομοθεσίας για τον Τύπο. Διαβάζοντας σήμερα τα κύρια άρθρα των πρώτων κυπριακών εφημερίδων που επικρίνουν έντονα τους Βρετανούς όσον αφορά το θέμα της ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα, αλλά και σε θέματα οικονομικά, φορολογικά και για την ανάγκη εισαγωγής διοικητικών μεταρρυθμίσεων και άλλα, εντυπωσιαζόμαστε για τη μη λήψη μέτρων εναντίον τους από τους Βρετανούς, πράγμα που τους επέτρεπε η Οθωμανική νομοθεσία.

Προερχόμενοι οι Βρετανοί από μια φιλελεύθερη χώρα όπου η ελευθερία του Τύπου ήταν κατοχυρωμένη και πλήρως προστατευόμενη, αλλά και μη όντες ακόμη βέβαιοι για τη μόνιμη παραμονή τους, ήταν μεν ανεκτικοί όσον αφορά την εφαρμογή της Οθωμανικής νομοθεσίας για καταστολή της εναντίον τους αρθρογραφίας, ήταν όμως πολύ αυστηροί όσον αφορά την εφαρμογή του ποινικού κώδικα σε θέματα δυσφήμισης ή libellou.

Έτσι στην πρώτη αυτή περίοδο συναντούμε αρκετές περιπτώσεις καταδίκης σε φυλακίσεις και προστίματα δημοσιογράφων ή εκδοτών / τυπογράφων εφημερίδων όχι για τα πολιτικού περιεχομένου επικριτικά άρθρα τους, αλλά για θέματα δυσφήμισης προσώπων, παραβίασης των κανόνων λειτουργίας τυπογραφείων, ή παραβίασης των προϋποθέσεων παροχής άδειας έκδοσης εφημερίδων.

Η πρώτη περίπτωση καταδίκης εφημερίδας και τυπογράφου που αναφέρεται στην Ιστορία του Κυπριακού Τύπου είναι εκείνη της Αγγλόφωνης εφημερίδας «Cyprus Times» που εκδιδόταν στη Λάρνακα στα Τυπογραφεία του Τελεσφόρο Μασκάλη. Όπως διαβάζουμε στο όγδοο φύλλο της εφημερίδας της Λεμεσού «ΑΛΗΘΕΙΑ» (2/14 Φεβρουαρίου 1881) κάτω από δύο άτιτλα σχόλια, η Αστυνομία επενέβη στο τυπογραφείο του Τελεσφόρο Μασκάλη για κατάσχεση των φύλλων της Αγγλόφωνης «Cyprus Times» που εξέδιδε ο Henry Clerc, γιατί η εφημερίδα χρωστούσε ποσό £8. Από αυτό το σημαντικό σχόλιο του Αριστοτέλη Παλαιολόγου γι' αυτό το επεισόδιο διαβάζουμε το πιο κάτω απόσπασμα:

«Εν τω αριθμώ 40 της εφημερίδας Cyprus Times ανέγνωμεν υπό την επιγραφήν «ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΚΑΤΑΣΧΕΣΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΦΙΜΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ» διεξοδικήν τινά έκθεσιν περί των κατά τα μέσα του απελθόντος μηνός διενεργηθέντων εν Λάρνακι υπό των εκεί αρχών προς εκτέλεσιν κατασχέσεώς τινος γενομένης επί οφειλή 8 λιρών επί των αντιτύπων του προτελευταίου αριθμού της ταύτα αφηγουμένης εφημερίδος. Η λεπτομερής αφήγησις των κατά την περίστασιν ταύτην συμ-

Δρ ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΛ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

βάντων καταδείκνυσιν αληθώς μεγίστην δόσιν εμπαθείας και εχθρότητος κατά της μνησθείσης ανεξαρτήτου και αξιολόγου αγγλικής εφημερίδος εκ μέρους της εκεί εκτελεστικής αρχής, ήτις εν τη ορμή αυτής δεν εφυλάχθη του να προσβάλη και δικαιώματα τρίτων τινών, ως λόγου χάριν του κ. Μασκάλκι και ΣΑΣ, ου το Τυπογραφείον επί ημέρας όλας διετέλεσε στενώς πολιορκούμενον, ανερευνώμενον και επιτηρούμενον υπό της αστυνομίας, ως αντόχημα επαναστατικόν τι χαλκείον. Τούτω δε επί μόνω τω λόγω ότι εν τω Τυπογραφείω τούτω, εκτυπούται η ειρημένη εφημερίς, εφ' ω και ο κ. Μασκάλκι προσβληθείς υπό του Διοικητού Λάρνακος κ. Corham ως δήθεν αποκτρύπτων τα ήδη διανεμημένα εκείνα αντίτυπα, διεμαρτυρήθη ήδη επανειλημμένως παρά τε τω Μεγάλω Αρμοστή και τω Προξένω της Ιταλίας, απαιτών την αποζημίωσιν του Τυπογραφείου του και ικανοποίησιν της αδίκως προσβληθείσης τιμής του.

Αλλ' ού μόνον ο κ. Μασκάλκι κατά την περίστασιν ταύτην υπέστη τας συνεπείας της αυθαιρέτου ταύτης ενεργείας, αλλά και το «NEON KITION», ου τα φύλλα εκ της αυτής αιτίας παρεκωλύθησαν και διεμαρτυρήθη ήδη και τούτο ως παρ' αυτού μανθάνομεν».

Για το θέμα αυτό ο Τελεσφόρο Μασκάλκι καταδικάστηκε το 1881, με βάση τον ανελεύθερο Οθωμανικό Νόμο για τον Τύπο, σε φυλάκιση δύο χρόνων που μετατράπηκε αργότερα σε μια λίρα πρόστιμο με την επέμβαση του Ιταλού Προξένου στην Λάρνακα.

Τους μεσαιωνικούς οθωμανικούς νόμους για τον τύπο και τα τυπογραφεία και τις αναχρονιστικές και ανελεύθερες πρόνοιές τους, καταδίκασαν επανειλημμένα και προσπάθησαν να καταργήσουν με σειρά άρθρων και σχολίων τους, τόσο οι ελληνικές, όσο και οι αγγλόφωνες και τουρκόφωνες κυπριακές εφημερίδες. Ιδιαίτερα μαχητικοί στο θέμα αυτό ήταν ο Θεόδουλος Κωσταντινίδης στην εφημερίδα «NEON KITION», ο Αριστοτέλης Παλαιολόγος στην εφημερίδα «ΑΛΗΘΕΙΑ», ο Χριστόδουλος Κουππάς στην εφημερίδα «ΕΝΩΣΙΣ» και οι Άγγλοι δημοσιογράφοι W.H. Williamson στην «CYPRUS HERALD» της Λεμεσού και A. Turner στην «TIMES OF CYPRUS» της Λάρνακας.

Η δεύτερη περίπτωση που αφορά στη φυλάκιση τυπογράφου / εκδότη και δημοσιογράφου με βάση τις πρόνοιες της Οθωμανικής Νομοθεσίας για τον Τύπο, είναι εκείνη των Γεωργίου Νικόπουλου, εκδότη και τυπογράφου της εφημερίδας «Φωνή της Κύπρου» και του αρθρογράφου Γ. Λοϊζίδη οι οποίοι καταγγέλλησαν ότι το 1886 σε δύο συνεχόμενα φύλλα της εφημερίδας κατηγόρησαν επιθεωρητή της Αστυνομίας για απρεπή συμπεριφορά. Παρά το γεγονός ότι παρουσίασαν στο δικαστήριο μαρτυρία για την απρεπή συμπεριφορά πρώτου βαθμού του αξιωματικού, το Δικαστήριο δεν απεδέχθη τη μαρτυρία γιατί δεν απεδείχθη ότι ο αξιωματικός προέβη στην απαράδεκτη αυτή συμπεριφορά με την επίσημή του ιδιότητα. Έτσι το δικαστήριο καταδίκασε σε φυλάκιση τον Γ. Νικόπουλο ως συνένοχο στη δημοσίευση δυσφημιστικού κειμένου σύμφωνα με το άρθρο 45 του Οθωμανικού Νόμου για τον Τύπο, ενώ τον Γ. Λοϊζίδη καταδίκασε σε φυλάκιση ως ένοχο λιβελλογραφικών κειμένων σύμφωνα με το άρθρο 25 του ίδιου νόμου.

Με βάση τις πρόνοιες του ίδιου νόμου καταδικάστησαν επίσης σε φυλάκιση οι εκδότες και δημοσιογράφοι Χριστόδουλος Κουππάς (εφημερίδα «ΕΝΩΣΙΣ»), ο Αριστοτέλης Παλαιολόγος (εφημερίδα «ΑΛΗΘΕΙΑ» Λεμεσού) και Γεώργιος Σιακαλλής (εφημερίδα «Κύπρος» Λάρνακας).

Σε άρθρο στο φύλλο της εφημερίδας του «Ένωσις» με αρ.171 (3/15 Ιουνίου 1888) με τίτλο «Η φυλάκισίς μας», γράφει ανάμεσα στα άλλα και τα ακόλουθα ο Χριστόδουλος Κουππάς:

«Επέπρωτο τέλος να υποστεί και έτερον τραύμα η εν Κύπρω δημοσιογραφία. Εθεωρήθη καλόν να παταχθή μία έτι κεφαλή αυτής, ήτις ως Λερναία Ύδρα εκχέει τον ιόν κατά των εκτρεπομένων της ευθείας οδού και δάκνει τους συλητάς και καταστροφείς του άλσους εν ω αυτή εμφολεύει... Ημείς όμως, θα εξακολουθήσωμεν λέγοντες την αλήθειαν και στηλιτεύοντες την κακίαν, οσάκις δ'ένεκα τούτου επέρχονται εις ημάς τοιαύτα επεισόδια θα τ' ανεχώμεθα καρτερικώς, θα περιφρονώμεν τους αιτίους προς εμπαιγμόν και εξόντωσιν της κακεντρεχείας και μοχ-

θηρίας, αφού μάλιστα διά τούτων ηθικών ημείς μεν κερδίζομεν, οι δε διώκται ημών ζημιούσιν»... «Κατά παράδοξον προαίσθησιν, πρό τινος εκήρυξα δημοσία ότι, τον δημοσιογράφον επαγγελλόμενος έχω ως αρχήν και μαστιγώσεις και φυλακίσεις να υποστώ χάριν της αληθείας. Ό,τι λοιπόν, προ μικρού διά λόγων εδήλωσα, τούτο ετεκμηρίωσα ήδη δι' έργων, εξέρχομαι δε σήμερον της φυλακής με το πρόσωπον καθαρόν και ακηλίδωτον και το φρόνημα ακμαίον και αμετάπτωτον».

Θα παραθέσω ακόμα δύο περιπτώσεις σκληρής συμπεριφοράς των Βρετανών έναντι Κυπρίων δημοσιογράφων που εφαρμόζαν αυστηρά τις πρόνοιες της Οθωμανικής νομοθεσίας για τον Τύπο.

Η μία περίπτωση αφορά τον Ελλαδίτη Φυσικομαθηματικό Νικόλαο Καταλάνο, ο οποίος εγκατέλειψε τη διδασκαλία στο Παγκύπριο Γυμνάσιο, αφού διαφώνησε με την απόφαση του Αρχιεπισκόπου Σωφρονίου να παρευρεθεί το προσωπικό και οι μαθητές του Παγκυπρίου Γυμνασίου στην πανηγυρική υποδοχή του Κυβερνήτη Sir Walter Sendall, για να γίνει δημοσιογράφος και προωθήσει έτσι πολύ σθεναρά και έντονα το θέμα της ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα. Πρώτο εφελτήριο του για επίτευξη αυτού του στόχου ήταν η εφημερίδα του Περικλή Μιχαηλίδη «ΕΥΑΓΟΡΑΣ» της Λευκωσίας. Από το 1893 που ανέλαβε τη σύνταξη της εφημερίδας αυτής μέχρι το 1905 ο Νικόλαος Καταλάνος καταδικάστηκε σε 20 περιπτώσεις σε πολύμηνες φυλακίσεις και πρόστιμα για δυσφημίες και libellous. Όταν αυτός συνέχισε απτόητος τη γραμμή του, τότε ο Βρετανός Ύπατος Αρμοστής διά διατάγματος έκλεισε την εφημερίδα το 1905. Αυτό αποτελεί και την πρώτη περίπτωση έκδοσης διατάγματος αναστολής έκδοσης εφημερίδας των Βρετανών στην Κύπρο.

Η δεύτερη περίπτωση αφορά τον ταλαίπωρο δάσκαλο Γεώργιο Σταυρίδη από την Κερύνεια, εκδότη της πρώτης εφημερίδας της πόλης, της σατιρικής «ΡΑΓΙΑΣ», το 1898.

Μετά το κλείσιμο του «ΕΥΑΓΟΡΑ» το 1905, ο Νικόλαος Καταλάνος ζητούσε άλλο βήμα για να συνεχίσει τον αγώνα του. Έτσι έπεισε τον φίλο και ομοϊδεάτη του Γεώργιο Σταυρίδη να υποβάλει αίτηση για απόκτηση άδειας έκδοσης νέας εφημερίδας με τίτλο «Κυπριακή Επιθεώρησις», γιατί ήταν σίγουρος πως, αν απευθυνόταν ο ίδιος στην Αγγλική διοίκηση, δεν υπήρχε περίπτωση να του παραχωρηθεί άδεια. Σύμφωνα με την αίτηση η εφημερίδα αυτή θα εκδιδόταν ως φιλολογικό φύλλο στην Κερύνεια. Όταν όμως παραχωρήθηκε η άδεια έκδοσης στον Γεώργιο Σταυρίδη, η εφημερίδα άρχισε να εκδίδεται ως πολιτική εβδομαδιαία εφημερίδα στη Λευκωσία, με συντάκτη τον Νικόλαο Καταλάνο, αλλά με υπεύθυνο σύμφωνα με τον νόμο, τον Γ. Σταυρίδη.

Οι Άγγλοι κατηγόρησαν τότε τον Γεώργιο Σταυρίδη για ψευδή δήλωση και παραβίαση των όρων παραχώρησης της άδειας έκδοσης της εφημερίδας, σύμφωνα με την Οθωμανική Νομοθεσία για τον Τύπο, και ο Άγγλος Πρόεδρος του Επαρχιακού Δικαστηρίου Λευκωσίας τον καταδίκασε σε πρόστιμο £92 αγγλικών λιρών, ποσό υπέρογκο για την εποχή εκείνη, αν λάβουμε υπόψη πως ο μηνιαίος μισθός του ήταν μόνο £3. Και δεν έφτανε μόνο αυτό, οι Άγγλοι τον μετέθεσαν από την Κερύνεια στο απομακρυσμένο ορεινό χωριό Λυσός της Πάφου, με αποτέλεσμα την αναστολή έκδοσης της εφημερίδας «ΡΑΓΙΑΣ» και την οικονομική του καταστροφή. Μετά την καταδίκη εφεσίβαλε την απόφαση του Επαρχιακού Δικαστηρίου χωρίς αποτέλεσμα, όπως χωρίς αποτέλεσμα ήταν οι πέντε αιτήσεις χάριτος προς τον Βρετανό Ύπατο Αρμοστή. Λίγα χρόνια μετά ο Ύπατος Αρμοστής, λόγω της μαζικής αίτησης χάριτος με υπογραφές από τις κοινότητες της Κερύνειας, μείωσε το πρόστιμο από £92 σε £25, το οποίο πληρώθηκε με διάφορες εισφορές και εράνους.

2. Η περίοδος 1914-1931

Είναι γνωστά τα ιστορικά γεγονότα, ώστε να μην αναφερθούμε σ' αυτά, με βάση τα οποία η Μεγ. Βρετανία μετά την έκρηξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου το 1914 και την απόφαση της Τουρκίας να ενταχθεί στο εχθρικό στρατόπεδο, βρήκε την ευκαιρία να καταγγείλει τη μεταξύ τους Αμυντική Συμφωνία και να προβεί στην προσάρτηση της Κύπρου στο Βρετανικό Στέμμα.

Από τη στιγμή αυτή αρχίζει στην ουσία η Βρετανική κατοχή της Κύπρου και η εφαρμογή της πολιτικής της έναντι της Νήσου όσον αφορά την ελευθερία έκφρασης, η οποία δεν είχε καμία σχέση με εκείνη της περιόδου 1878-1914.

Η Μ. Βρετανία είναι πια αποφασισμένη να εδραιώσει την κατοχή της και να καταστείλει τόσο το κίνημα για την ένωση με την Ελλάδα, όσο και τις διεκδικήσεις σε κοινωνικά και οικονομικά θέματα, η οποία στάση των Κυπρίων σ' αυτά, ενθαρρυνόταν και υπεθάλλετο από τον Τύπο. Ένα από τα μέτρα τα οποία λαμβάνει είναι η εισαγωγή νέας τροποποιητικής νομοθεσίας για τον Τύπο με αρκετές περιοριστικές της ελευθεροτυπίας διατάξεις, παρά το γεγονός ότι άφησαν σε ισχύ μέχρι το 1930 και τις πρόνοιες της Οθωμανικής Νομοθεσίας για τον Τύπο.

Το 1919 εισήγαγαν νομοθεσία με βάση την οποία ο Ύπατος Αρμοστής είχε εξουσία να διώχνει από την Κύπρο ανεπιθύμητα πρόσωπα. Με βάση τις πρόνοιες αυτής της Νομοθεσίας συνέλαβαν το 1921 και εξόρισαν από την Κύπρο τους Έλληνες υπηκόους Νικόλαο Καταλάνο δημοσιογράφο, τον γιατρό αλλά και αρθρογράφο σε διάφορες εφημερίδες Φίλιο Ζαννέτο και τον αργότερα γιατρό Νίκο Γιαβόπουλο, αρθρογράφο της εφημερίδας «Νέος Άνθρωπος».

Αποφασιστική, όμως, για την δίωξη της ελευθερίας του λόγου και της ελευθεροτυπίας ήταν η ψήφιση της νομοθεσίας για τον Τύπο του 1921 για τη διευκόλυνση της καταστολής στασιαστικών, όπως τα αποκάλεσαν, δημοσιευμάτων και για την προσωρινή παύση εφημερίδων που περιείχαν «στασιαστική» ύλη. Τον ίδιο χρόνο εισήγαγαν και άλλη αυστηρή νομοθεσία με στόχο την απαγόρευση της εισαγωγής και κυκλοφορίας στην Κύπρο στασιαστικών, όπως τις αποκαλούσαν, εκδόσεων, κυρίως βιβλίων και εφημερίδων από την Ελλάδα που αναφέρονταν στους αγώνες των Κυπρίων. Στην ίδια νομοθεσία περιλαμβάνονταν διατάξεις για την αναστολή έκδοσης εφημερίδας, η οποία δημοσίευε λιβέλους στασιαστικού περιεχομένου και την κατάσχεση του τυπογραφείου όπου εκδιδόταν αυτή η εφημερίδα και εξουσιοδοτούσε την αστυνομία για αφηνιδιαστικές έρευνες στα γραφεία και το τυπογραφείο της εφημερίδας.

Με βάση αυτή τη νομοθεσία απαγορεύθηκε το 1932 η εισαγωγή στην Κύπρο της εφημερίδας των Αθηνών «Νέος Ριζοσπάστης», όργανο του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδος. Σχετικό είναι το πιο κάτω δημοσίευμα στην εφημερίδα «ΠΡΩΪΝΗ» με ημερομηνία 23 Δεκεμβρίου 1932:

«Διά διατάγματος της ΑΕ του Κυβερνήτου, εκδοθέντος επί τη βάσει του περί εφημερίδων, βιβλίων και τυπογραφείων νόμου, απηγορεύθη η εισαγωγή και η κυκλοφορία εν Κύπρω της εν Αθήναις εκδιδομένης εφημερίδος «Νέος Ριζοσπάστης». Το διάταγμα ετέθη εν εφαρμογή από της 19^{ης} Δεκεμβρίου 1932».

Επιπρόσθετα δινόταν με αυτόν τον Νόμο η εξουσία να κρίνεται το περιεχόμενο κάποιας έκδοσης ως στασιαστική και επαφίονταν στην αντίληψη του Υπατού Αρμοστή «εν Συμβουλίω» αν στη συνέχεια θα διέκοπτε την κυκλοφορία του εντύπου αυτού. Το ίδιο νομοθετικό μέτρο προνοούσε για την οικειοθελή παράδοση στασιαστικών εκδόσεων σε αρμόδιες αρχές, ώστε να αποτραπεί η καταδίωξη και των απλώς κατεχόντων τέτοια έντυπα, και εξουσιοδοτούσε τις αρμόδιες αρχές του ταχυδρομείου να ελέγχουν την αλληλογραφία στην περίπτωση που υποπτεύονταν ότι γινόταν διακίνηση στασιαστικού υλικού και κατονομαζόταν ως ένοχος αδικήματος ο οποιοσδήποτε εισήγαγε, εκτύπωνε, εξέδιδε, αναπαρήγαγε ή είχε στην κατοχή ή τον έλεγχο οποιανδήποτε έκδοση, της οποίας η εισαγωγή απαγορευόταν, ενώ ως έκδοση στασιαστικού περιεχομένου θεωρούνταν και όλα τα βιβλία του Μάρξ και του Λένιν και οι κάτοχοί τους συλλαμβάνονταν και φυλακίζονταν, ενώ αυτή η έκδοση θα κατασχόταν.

Στα αδικήματα του νέου αυτού κώδικα συγκαταλέγεται και η δημοσίευση ψευδών ειδήσεων με πρόθεση να επέλθει διατάραξη της δημόσιας τάξης. Άλλες πρόνοιες του ίδιου νόμου περιλαμβάνουν τους ορισμούς του λιβέλλου και της διαφημιστικής

Η ΛΟΓΟΚΡΙΣΙΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΑΓΓΛΟΚΡΑΤΙΑΣ*

ύλης, καθορίζουν τις ποινές για τους δυσφημιστές και επιβάλλουν στους ενόχους ως μέγιστη ποινή τρία χρόνια φυλάκιση.

Ο κυπριακός τύπος δεχόταν ένα νέο πλήγμα, στις αρχές της δεκαετίας του 1930, με τη μορφή της κατάργησης του ρυθμιστικού πλαισίου του Τύπου, που άφησε πίσω της η οθωμανική αυτοκρατορία. Στην εν λόγω κατάργηση συμπεριλήφθησαν και οι διατάξεις που εισήγαγαν οι ίδιοι οι Βρετανοί με τον νόμο «περί Στασιαστικών Δημοσιευμάτων» του 1921, και τον νόμο «Εγγραφής Βιβλίων» του 1887. Αυτό το νομικό πλαίσιο αντικαταστάθηκε με την εισαγωγή του νόμου 23/1930 «προς τροποποίηση και ενοποίηση του Νόμου που σχετίζεται με την εκτύπωση και έκδοση εφημερίδων και άλλων εκδόσεων» και που προβλέπει για την εγγραφή των βιβλίων και τη διατήρηση των τυπογραφείων, του οποίου ο συνοπτικός τίτλος ήταν «Νόμος για τις εφημερίδες, Βιβλία και Τυπογραφεία του 1930».

Η ελληνική κυπριακή δημοσιογραφική οικογένεια αντέδρασε συλλογικά στα νέα αυτά σχέδια του Κυβερνήτη, στο πλαίσιο της συνάντησης που ζήτησαν και είχαν μαζί του στις 30.4.1930, οπότε και του κατέστησαν σαφές πως το κείμενο του νομοσχεδίου, που είχε κυκλοφορήσει για να προετοιμάσει το έδαφος, ήταν υπερβολικά περιοριστικό και δεσμευτικό της ελευθεροτυπίας, ειδικά εκ μέρους μιας χώρας, όπως η Βρετανία, όπου «εξετράφη» και προήχθη σε θαυμαστό σημείο η ελευθερία του αγγλικού τύπου.

Πέραν της έντονης αποδοκιμασίας των κύριων δημοσιογράφων για το ανελεύθερο και αναχρονιστικό πνεύμα από το οποίο διαπνεόταν το εν λόγω νομοθέτημα, λόγω της συμπερίληψης συγκεκριμένων διατάξεων με αναδρομική ισχύ που ρύθμιζαν τα περί απόκτησης σχετικής άδειας έκδοσης εντύπου, στην επιστολή προς τον Κυβερνήτη επισημαίνονται και εκείνες οι διατάξεις που θα προκαλούσαν προβλήματα επιβιώσής τους, όπως η καταβολή «πεντακοσάλιρου» εγγύησης «κατασχετέας εν μέρει ή εν όλω εις περίπτωσιν καταδίκης» για τη έκδοση εφημερίδας, ενώ εξίσου ασφυκτική οικονομικά ήταν και η υποχρέωση της δημοσίευσης αλληλεπάλληλων και εκτενέστατων ανακοινωθέντων και ειδοποιήσεων, μάλιστα χωρίς καταβολή αποζημίωσης, της αποικιακής διοίκησης. Την επιστολή υπέγραφαν εκδότες 12 εφημερίδων συμπεριλαμβανομένων και δύο τουρκοκυπριακών.

Παρά τις διαμαρτυρίες της κυπριακής δημοσιογραφικής οικογένειας, το νομοσχέδιο παρουσιάστηκε ενώπιον του Νομοθετικού Συμβουλίου και παρά τις προσπάθειες ορισμένων εκ των ελληνοκυπριακών μελών του μόνο ορισμένες διατάξεις καταργήθηκαν.

Στην οριστική ψηφοφορία για την έγκριση του νομοσχεδίου αντιτάχθηκαν τελικά οκτώ μέλη, ένα εκ των οποίων ήταν τουρκοκύπριος. Επίσης αιφνιδίως τροποποιήθηκε, με πρωτοβουλία των βρετανών, και η περίοδος διατήρησης του εκάστοτε Κυβερνήτη με υπέρμετρες ελεγκτικές εξουσίες για τη λειτουργία του τύπου, όπως το προνόμιο της χορήγησης άδειας έκδοσης, με αντίστοιχη καταβολή εγγύησης και αντίστοιχα ποινικά κολάσιμες παραλείψεις συμμόρφωσης, το περιορισμένο δικαίωμα προσφυγής για τις περιπτώσεις ακύρωσης της προαναφερθείσας άδειας στον Κυβερνήτη, την καθιέρωση της δημοσιοποίησης της ταυτότητας και διεύθυνσης των εκδοτών και τυπογράφων σε συγκεκριμένο χώρο επί των εντύπων, καθώς και την κατάθεση αντιτύπων κάθε έκδοσης σε αρμόδια αρχή.

Επιπρόσθετα θα πρέπει να επισημανθούν ως ιδιαίτερα ασφυκτικές οι διατάξεις περί στασιαστικών libellων, με τις οποίες τα δικαστήρια θα μπορούσαν, πέραν της επιβαλλόμενης ποινής, να κλείσουν τις εφημερίδες για περίοδο μέχρι και τρία χρόνια και να θέσουν σε αργία τους συγγραφείς τέτοιων κειμένων από το επάγγελμα του δημοσιογράφου. Εξίσου σοβαρό πρέπει να θεωρηθεί το γεγονός ότι όλες ανεξαιρέτως οι υφιστάμενες μέχρι τότε άδειες έκδοσης ακυρώνονταν και οι ενδιαφερόμενοι θα έπρεπε να ενεργήσουν, εντός του πλαισίου του νέου νομοθετικού πλαισίου, για την εξασφάλιση νέων αδειών. Ο ανωτέρω νέος νόμος περί τύπου, δημοσιεύθηκε στην επίσημη εφημερίδα της αποικιακής διοίκησης στις 28.5.1930.

Οι συνέπειες του νέου νόμου περί τύπου άρχισαν να γίνονται ορατές μέσα στον ίδιο χρόνο από την εφαρμογή του. Το όργανο έκφρασης του τότε Κομμουνιστικού Κόμματος Κύπρου, «Νέος Άνθρωπος», υποχρεώθηκε να αναστείλει την έκδοσή του όταν το ιδιοκτησιακό του καθεστώς απέτυχε να συγκεντρώσει το απαιτούμενο ποσό των 200 λιρών για εγγύηση.

Συγκινητικές ήταν οι εκκλήσεις και οι έρανοι της εφημερίδας για τη συλλογή του αναγκαίου ποσού των £200 εγγύησης χωρίς όμως αποτέλεσμα.

Εκτός όμως από τον «Νέο Άνθρωπο», μια άλλη σειρά εφημερίδων αναγκάστηκαν να αναστείλουν την έκδοσή τους αυτή την περίοδο πριν από την εξέγερση του 1931. Μια απ' αυτές ήταν η πολύ σημαντική εφημερίδα της Λάρνακας «ΗΧΩ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ» που εξέδιδε ο γνωστός λογοτέχνης Μελής Νικολαΐδης. Ήταν μια από τις μαχητικότερες εφημερίδες στο θέμα της ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα, η οποία παρά τα περιοριστικά της ελευθεροτυπίας μέτρα των Βρετανών συνέχισε τη στάση της και προτιμούσε να κυκλοφορεί με λευκά παράθυρα στη θέση των άρθρων της που απορρίπτονταν από την προληπτική λογοκρισία, για να φαίνεται έτσι η ανελεύθερη πολιτική των Βρετανών, πράγμα που καθόλου βεβαίως δεν τους άρεσε, γι αυτό και αργότερα το ποινικοποίησαν.

Όταν στη δεκαετία του 1920 οι Βρετανοί εισήγαγαν ακόμα αυστηρότερη λογοκρισία περί στασιαστικών δημοσιευμάτων, ο Μελής Νικολαΐδης δεν μπορούσε να αντέξει αυτή τη καταπίεση, γι' αυτό αποφάσισε να αναστείλει την έκδοση της εφημερίδας του και να μεταναστεύσει στη Ελλάδα, όπου και διέπρεψε. Στο τελευταίο φύλλο της εφημερίδας του δημοσίευσε καταπελτικό άρθρο με τίτλο «Είστε Δούλοι», στο οποίο απευθυνόταν στους συμπατριώτες του που ανέχονταν αυτή την απάνθρωπη μεταχείριση από τους Βρετανούς.

Η σατιρική εφημερίδα «Κόπανος» του Ιωάννη Δικωμίτη στο φύλλο 38 (26 Νοεμβρίου 1921) παρουσιάζει στις σελίδες 2 και 3 λευκά κενά, αποτέλεσμα της προληπτικής λογοκρισίας.

Η πρώτη καθημερινή εφημερίδα της Λευκωσίας, «Ημερήσιος Κήρυξ» αναστέλλει ξαφνικά την έκδοσή της στις 7 Νοεμβρίου του 1923 και ο εκδότης και συντάκτης της ποιητής Λεωνίδας Παυλίδης εγκαταλείπει μυστικά την Κύπρο και μεταβαίνει στην Αθήνα για ν' αποφύγει καταδίκη του σε φυλάκιση για λίβελλο στασιαστικού περιεχομένου.

Η εφημερίδα «Ελεύθερον Βήμα» (Βαρύσια) του Ιωάννη Τρικωμίτη αναστέλλει την έκδοσή της στις 21 Δεκεμβρίου 1929, γιατί δεν είναι σε θέση να καταβάλει την εγγύηση των £200 για εξασφάλιση άδειας έκδοσής της.

Η εφημερίδα «ΛΑΪΚΗ» του πολιτευτή Γεωργίου Χατζηπαύλου ανέστειλε τον Μάιο του 1926 την έκδοσή της ύστερα από διάταγμα του Κυβερνήτη, ο δε εκδότης καταδικάστηκε σε φυλάκιση δυο μηνών με την κατηγορία ότι δημοσίευσε στην εφημερίδα του κείμενο στασιαστικού περιεχομένου.

Η πολιτικοσατιρική εφημερίδα «ΡΟΥΚΑΝΟΣ» της Λεμεσού, της οποίας εκδότης ήταν ο Αναστάσιος Αντωνιάδης και συντάκτης ο Σωκράτης Κ. Κουρτελλίδης, αποφάσισε να αναστείλει την έκδοσή της στις 6 Ιουνίου 1930, αφού δημοσίευσε δήλωση στην οποία αναφέρει ότι ο λόγος αναστολής είναι η ψήφιση του νόμου του Μαΐου του 1930.

Παραθέτω στη συνέχεια το πλήρες κείμενο αυτής της δήλωσης, το οποίο θεωρώ χαρακτηριστικό των αντιδράσεων μερίδας του Τύπου της εποχής εκείνης:

«Είχαν στοιχειοθετηθεί τα ανωτέρω, οπότε επληροφορούμεθα εκ της επισήμου εφημερίδος ότι ο ανελεύθερος και αναχρονιστικός περί τύπου νόμος, ο ψηφισθείς επί Κυβερνήτου της Κύπρου του Σερ Ρόναλτ Στορς και νομικών συμβούλων του στέμματος των ιθαγενών Νεοπτολέμον Πασχάλη και Στέλιου Πανλίδη και συμμαχούντων των βουλευτών Παναγιώτη Λοΐζου Κακογιάννη εκ Λεμεσού, Χατζηευτυχίου Χατζηπροκόπη εκ Δευτεράς και Νεοφύτου Νικολαΐδου εκ Πάφου, ετίθετο εν εφαρμογή από τις 30 λήξαντος (Μαΐου).

Προς τούτοις διακόπτομεν την έκδοσιν του φύλλον μας από σήμερον επ'αόριστον προς ένδειξιν διαμαρτυρίας διά την εφαρμογήν του εν λόγω ανελεύθερου νόμου και καταγγέλομεν το τοιούτον εις σύμπαντα τον πεπολιτισμένον κόσμον και τον παγκόσμιον τύπον.

(Μία των ανελευθέρων διατάξεων του εν λόγω νόμου, η τε και χειρότερα, είναι ότι κάθε εκδότης εφημερίδος είναι υποχρεωμένος να υπογράψει χρεωστικόν ομόλογον προς τον Αποικιακόν Γραμματέα ποσού διακοσίων λιρών στεργλινών μετ' εγγνητού, το οποίον και να κατατεθεί παρά τω ιδίω...!).

Καλούμεν δε πάντα τον Κυπριακόν τύπον να πράξη τον ίδιον και να μη θελήση να υποταγή εις τας δεσμευτικάς όσον και ταπεινωτικάς διατάξεις του εν λόγω νόμου.

Καλούμεν τον Κυπριακόν λαόν, να στιγματίση όπως του αρμόζει τον τύπον εκείνον, που τυχόν ήθελε δουλοπρεπώς υποκύψει στις εξευτελιστικάς, στις ανελευθέρους και ταπεινωτικάς διατάξεις του εν λόγω νόμου».

Άλλη μια σημαντική εφημερίδα η «ΙΣΟΤΗΣ» της Λάρνακας, της οποίας υπεύθυνος σύμφωνα με τις πρόνοιες του νόμου ήταν ο Μιχαήλ Σαλισβουρής αναγκάστηκε να αναστείλει την έκδοσή της στις 29 Αυγούστου 1939 λόγω της ίδιας νομοθεσίας.

Την ίδια τύχη είχαν και οι εφημερίδες «ΝΕΑ ΛΑΪΚΗ» της Λευκωσίας (ανέστειλε την έκδοσή της στι 10 Οκτωβρίου 1930), η «ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ» του Κυριάκου Παύλου Ρωσσίδη (7 Οκτ. 1929), η «ΑΝΑΤΟΛΗ» του Ευέλθοντος Πιτσιλλίδη (9 Αυγούστου 1939), ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΗΧΩ (η πρώτη κυπριακή αθλητική εφημερίδα, Ιούνιος 1930), «Νέος Εργάτης» (19 Δεκεμβρίου 1929).

3. Η περίοδος 1931-1950

Η έντονη προσπάθεια του Βρετανικού αποικιακού καθεστώτος να περιορίσει τις δραστηριότητες για την ένωση και για την εξάπλωση της κομμουνιστικής ιδεολογίας δεν απέτρεψε την εξέγερση του Οκτωβρίου του 1931, γιατί έφερε τα αντίθετα αποτελέσματα.

Με αφορμή την εξέγερση, οι Βρετανοί με δημοσίευση στην επίσημη εφημερίδα της κυβέρνησης στις 23 Οκτωβρίου του 1931 επέβαλεν καθεστώς στρατιωτικού νόμου στο νησί, κατήργησαν όλες τις ελευθερίες των Κυπρίων και κυβερνούσαν με διατάγματα, που απέβλεπαν, ανάμεσα στα άλλα, στην «επιβολή λογοκρισίας, ελέγχου και καταστολής των εκδόσεων, σχεδίων, φωτογραφιών και μέσων επικοινωνίας».

Ο νέος Κυβερνήτης Sir Herbert Richmond Palmer ίδρυσε το Γραφείο Τύπου, σε μια προσπάθεια εισαγωγής χειραγώγησης του κυπριακού τύπου. Επιπλέον απαίτησε νέου τύπου αιτήσεις για έκδοση εφημερίδων από τους ιδιοκτήτες εντύπων, καθώς και τα αντίστοιχα από τους ιδιοκτήτες τυπογραφείων. Στην επιβολή των νέων μέτρων ήρθε αρωγός και το άστατο πολιτικό κλίμα που επικρατούσε την εποχή εκείνη και το οποίο περιλάμβανε μέχρι και δολοφονίες πολιτικών προσώπων, όπως την περίπτωση του μέλους του Συμβουλευτικού Σώματος Αντώνη Τριανταφυλλίδη,

που φέρεται να δολοφονήθηκε από μέλος του τότε παράνομου Κομμουνιστικού Κόμματος Κύπρου, χωρίς ποτέ αυτό να αποδειχθεί.

Ο νέος νόμος 23/1934 περί τύπου, που τέθηκε σε εφαρμογή την 1.6.1934, αποτελείτο από 38 άρθρα, χωρισμένα σε έξι μέρη και τέσσερα παραρτήματα.

Όπως και στον προηγούμενο αποικιακό νόμο του 1930, ο νέος νόμος τροποποιεί και ενοποιεί τον νόμο που σχετίζεται με την εκτύπωση και έκδοση εφημερίδων και άλλων δημοσιευμάτων, την εγγραφή βιβλίων και τη διατήρηση τυπογραφείων. Το δεύτερο μέρος του Νόμου αφορούσε τις διατάξεις περί εκτύπωσης και δημοσίευσης εντύπων, όπου καθίστατο σαφές ότι καμία εφημερίδα δεν θα εκτυπωνόταν και εκδιδόταν άνευ άδειας, καθώς επίσης ποια θα έπρεπε να είναι τα προσόντα του αιτούντος και οι όροι υπό τους οποίους θα παρεχόταν η εν λόγω άδεια. Στην ίδια ενότητα του νόμου καθοριζόταν και η εξουσία του αποικιακού γραμματέα για την ακύρωση της εν λόγω άδειας, καθώς και η δυνατότητα προσφυγής σε δευτεροβάθμιο όργανο, δηλαδή τον ίδιο τον Κυβερνήτη, του οποίου η απόφαση ήταν οριστική και αμετάκλητη.

Περαιτέρω διατάξεις προέβλεπαν την κατάθεση εγγύησης ύψους μέχρι 200 λιρών, από τους αιτούντες και τις διαδικασίες που θα έπρεπε να συνοδεύουν αυτή την ενέργεια, μέχρι του σταδίου της απόσυρσης της εγγύησης ή και την επανακατάθεση εγγύησης σε ορισμένες περιπτώσεις. Επιπλέον, τα στοιχεία ταυτότητας και μόνιμης διαμονής του ιδιοκτήτη του εντύπου, καθώς και αυτά του τυπογράφου, θα έπρεπε να τυπώνονται σε συγκεκριμένο χώρο της εφημερίδας.

Το τρίτο τμήμα αφορούσε τη διαδικασία, που έπρεπε να συνοδεύει πλέον την έκδοση βιβλίων, με την απαραίτητη κατάθεση αντιτύπων στις αρμόδιες αρχές με καταγραφή όλων των ζητηθέντων στοιχείων και την επιβολή ποινής σε περίπτωση άρνησης συμμόρφωσης στα ζητηθέντα και την επιβολή προστίμου ύψους μέχρι δύο λίρες για κάθε παράπτωμα. Το τέταρτο μέρος επανα-καθιέρωσε τις προϋποθέσεις και τις προδιαγραφές λειτουργίας τυπογραφείων με έμφαση στην έννοια του «καλού χαρακτήρα» του ενδιαφερόμενου, καθώς και τη διαμονή του στο έδαφος της αποικίας για περίοδο τουλάχιστον ενός έτους προτού αιτηθεί για άδεια.

Ο νέος Κυβερνήτης δεν περιορίστηκε στα πιο πάνω μέτρα. Δύο χρόνια αργότερα επέβαλε ένα νέο νόμο, τον 36/1936, που του έδινε το δικαίωμα να παύει προσωρινά ή και διά παντός την κυκλοφορία εντύπων και να υποβάλλει σε λογοκρισία τόσο τον τοπικό όσο και τον εισαγόμενο τύπο, επαναφέροντας φαινόμενα της ροής της πλη-

ροφόρησης και με παράλληλη επανεμφάνιση της τακτικής με κενά στα φύλλα των εφημερίδων, τα λεγόμενα «παραθυράκια». Το τελευταίο αυτό μέτρο είχε στόχο να αποτρέπει τη δημοσίευση ακόμα κι αυτών που συζητούσαν για την Κύπρο και το ενωτικό θέμα στη βρετανική Βουλή των Κοινοτήτων στο Λονδίνο και αναμεταδίδονταν ραδιοφωνικά στο νησί. Μια άλλη απαγορευτική καινοτομία του νέου τροποποιητικού νόμου 36/1936, που τέθηκε σε εφαρμογή στις 30.10.1936, ήταν το ότι κατέστησε υποχρεωτικό για τον ιδιοκτήτη τυπογραφείου στην αποικία να είναι από τούδε και στο εξής βρετανός υπήκοος.

Ο Palmer αποφάσισε να καταργήσει το μέτρο της προληπτικής λογοκρισίας, καθώς και το αντίστοιχο που επιβλήθηκε της ταχυδρομικής και τηλεγραφικής αλληλογραφίας, αρχομένου από την 1 Ιανουαρίου 1937, αλλά στη δήλωση που περιέλαβε αυτή την απόφασή του ενώπιον του Εκτελεστικού Συμβουλίου πριν από τις γιορτές των Χριστουγέννων, προειδοποίησε ότι εξακολουθούσε να διατηρεί την εξουσία να επιβάλλει μέτρα κατά το δοκούν κατά του τύπου με βάση τον νόμο 16/1936. Αναφερόμενος μάλιστα στην περίοδο της επιβληθείσας λογοκρισίας που είχε επιβληθεί με αφορμή τα Οκτωβριανά του 1931, ο Κυβερνήτης υπεραιμύνησε της ανάγκης επιβολής της, χαρακτηρίζοντας το μέτρο αυτό ως «πατρική αυστηρότητα [που] θα καταδειχθεί ως μη εξασκηθείσα επί ματαίω και ότι η νέα ελευθερία, ήτις συντόμως θα δοθεί εις τον Τύπο, θα χρησιμοποιηθεί εν τω προσήκοντι μέτρω».

Η έναρξη του Β' Παγκόσμιου Πολέμου, που ακολούθησε, διέλυσε τις όσες τυχόν ελπίδες διατηρούσαν οι κύπριοι δημοσιογράφοι για την αποκατάσταση καθεστώτος ελευθεροτυπίας. Συγκεκριμένα, οι αποικιακές αρχές επανάφεραν τους κανονισμούς περί άμυνας, διότι δεν εμπιστεύονταν τη στάση που θα τηρούσαν οι έλληνες υπήκοοί τους, στην περίπτωση που οι Δυνάμεις του Άξονα έκαναν την επιθυμητή προσφορά στο ενωτικό κίνημα. Έτσι, πρώτο θύμα των νέων έκτακτων ρυθμίσεων ήταν, μεταξύ άλλων, και πάλι ο τύπος. Σύμφωνα με τους ανωτέρω κανονισμούς, ο Κυβερνήτης αποκτούσε την εξουσία να επιβάλλει λογοκρισία, να ελέγχει και εν προκειμένω να κατάσχει ειδησεογραφικού περιεχομένου τηλεγραφήματα και τέλος να απαγορεύει την έκδοση εφημερίδων κατά το δοκούν.

Στη συνέχεια και μετά την έναρξη του Β' Παγκόσμιου Πολέμου, οι αρχές στο νησί, με σχετικό διάταγμα, έθεσαν υπό έλεγχο τα αποθέματα τυπογραφικού χαρτιού, απαιτώντας συνεχή ενημέρωση για την ποσότητα που βρισκόταν στην κατοχή του κάθε ιδιοκτήτη εντύπου και προβαίνοντας σε συνεχείς ελέγχους για τη διαπίστωση και επαλήθευση των δηλωθέντων. Η έλλειψη τυπογραφικού χαρτιού είχε αναγκάσει, κατά τη διάρκεια του πολέμου, τις εφημερίδες να κυκλοφορούν ολιγοσέλιδες και με μικρότερο σχήμα.

Η αποικιοκρατική κυβέρνηση διατήρησε στην Κύπρο τους κανονισμούς περί άμυνας μέχρι το 1944, οπότε και προχώρησε σε εισαγωγή νέου νομοθετήματος με το οποίο μερικώς αναπροσάρμοσε την ισχύουσα νομοθεσία περί τύπου στα νέα δεδομένα της εποχής, τροποποιώντας τους σχετικούς υφιστάμενους νόμους του 1934 και 1936 αντίστοιχα.

Συγκεκριμένα ο νόμος 17/1944 «για τροποποίηση και ενοποίηση των νόμων σχετικά με την εκτύπωση και έκδοση εφημερίδων και άλλων εκδόσεων, την εγγραφή βιβλίων και διατήρηση τυπογραφείων», ο οποίος περιλάμβανε τρία άρθρα μόνον, καθόριζε ότι τα νέα απαγορευτικά διατάγματα του Κυβερνήτη, τα οποία θα αφορούσαν στη αποτροπή εισόδου στην αποικία εφημερίδων με περιεχόμενο που θα αντιτίθεται στη «θρησκεία, ηθική τάξη και καλή διακυβέρνηση» στο νησί θα είχαν περίοδο ισχύος μέχρι το ένα έτος και η προοπτική ανανέωσης, η οποία επίσης δεν θα υπερέβαινε το ένα έτος. Οι παραβάτες θα τιμωρούνταν με πρόστιμο 25 λιρών και κατάσχεση των εντύπων.

Ο νόμος 28/1947 «για τροποποίηση και ενοποίηση των νόμων σχετικά με την εκτύπωση και έκδοση εφημερίδων και άλλων εκδόσεων, την εγγραφή βιβλίων και διατήρηση τυπογραφείων», εγκαινίασε την τελευταία περίοδο προσπαθειών των αποικιακών αρχών για μια, όσο γινόταν, πιο ελεγχόμενη δημοσιογραφία στο νησί. Ο νέος νόμος για τον τύπο αποτελείτο από 29 άρθρα, χωρισμένα σε έξι μέρη και τέσσερα παραρτήματα.

Ανάμεσα σε άλλα, διασαφηνιζόταν το πλαίσιο των εγγυήσεων, που θα παρέχονταν πριν από την εκτύπωση ή έκδοση μιας εφημερίδας και η αύξηση του ποσού εγγύησης σε 500 λίρες από το προηγούμενο των 200 λιρών. Επαναλαμβάνεται επίσης η υποχρέωση εκτύπωσης του ονόματος και της διεύθυνσης του ιδιοκτήτη επί της εφημερίδας. Νέα καινοτομία αποτέλεσε η απαίτηση όπως ο κάθε ιδιοκτήτης εφημερίδας συντάσσει ετησίως έκθεση με λεπτομέρειες για την πορεία της κυκλοφορίας του εντύπου του, απειλούμενος με την επιβολή προστίμου μέχρι 25 λιρών για την περίπτωση που η έκθεση περιλάμβανε αναληθή στοιχεία.

Για πρώτη φορά καθοριζόταν επίσης ρητά η απαγόρευση να γίνεται χρήση του τίτλου εφημερίδας, ή τίτλου που να προσομοιάζει αυτού, από άλλο πρόσωπο πέραν του ιδιοκτήτη του εντύπου, στον οποίο παραχωρήθηκε άδεια έκδοσης, και αυτό, για να αποτρέπονται συγχύσεις. Τέλος, καθορίζεται πως το δικαστήριο πρέπει να αντιμετωπίζει τους ενόχους οι οποίοι εμπλέκονται σε στασιαστικές εκδόσεις με στόχο την επιβολή αναστολών έκδοσης των εφημερίδων ή την αποτροπή επαναλήψεων τέτοιων φαινομένων. Συγκεκριμένα, το δικαστήριο ενομοποιείτο να απαγορεύει

μέχρι και για τρία χρόνια την έκδοση της εφημερίδας, ή να απαγορεύει την οποιαδήποτε μορφή συμμετοχής του καταδικασθέντα στην έκδοση άλλου εντύπου, ή την υπό όρους λειτουργία του τυπογραφείου που χρησιμοποιήθηκε για την εκτύπωση εντύπου του οποίου ο ιδιοκτήτης βρέθηκε ένοχος για την έκδοση δημοσιευμάτων στασιαστικού περιεχομένου. Το τελευταίο άρθρο του νέου νόμου ακύρωνε όλους τους προϋσχύοντες νόμους και τους τροποποιητικούς αυτών νόμους περί τύπου 26/134, 19/194, 36/1936 και 17/1944.

Οι αποικιοκρατικές αρχές προχώρησαν το 1949 στην τροποποίηση του νομικού πλαισίου, που ίσχυε για το καθεστώς των αλλοδαπών και στις συνθήκες μετανάστευσης στο νησί, ώστε να περιβληθεί ο Κυβερνήτης με εξουσία να εκδίδει τον όποιο αλλοδαπό επιθυμούσε από την αποικία. Ό, τι έγινε με τον έλληνα υπήκοο Νικόλαο Κατаланό τη δεκαετία του 1920, επαναλήφθηκε τριάντα χρόνια αργότερα με τον επίσης έλληνα υπήκοο Παντελή Μπίστη, ο οποίος ήταν τότε εκδότης του περιοδικού με τίτλο «Αγωνιστής» και διευθυντής της εφημερίδας «Έθνος» που εξέδιδε ο τότε δήμαρχος Λευκωσίας και ηγέτης του δεξιού ΚΕΚ, Θεμιστοκλής Δέρβης. Η υποχρεωτική με διάταγμα απέλαση του Παντελή Μπίστη ως ανεπιθύμητου μετανάστη έγινε στις παραμονές διεξαγωγής του ενωπικού δημοψηφίσματος στις 15 Ιανουαρίου 1950.

Ποιες ήταν οι βαρείες συνέπειες στις εφημερίδες και τους δημοσιογράφους στην τρίτη αυτή περίοδο (1931-1950) που εξετάζουμε, συνεπεία των αφόρητων αυτών ανελεύθερων και καταπιεστικών νόμων; Αρχετοί δημοσιογράφοι φυλακίστηκαν και εφημερίδες ανέστειλαν την έκδοσή τους, ενώ άλλες για να επιβιώσουν ασκούσαν αυστηρό αυτοέλεγχο και αυτο λογοκρισία. Διαβάζοντας σήμερα μερικές απ' αυτές τις εφημερίδες που επιβίωσαν ξεχνιέσαι προς στιγμήν, νομίζοντας πως πρόκειται για εφημερίδες άλλης χώρας, γιατί όλες οι πολιτικές ειδήσεις που περιλαμβάνουν και η αρθρογραφία τους αναφέρονται κυρίως σε εξελίξεις και γεγονότα στην Ελλάδα, στην Ευρώπη, στη Μέση και Άπω Ανατολή και όχι στην Κύπρο. Κάθε τόσο όμως οι δημοσιογράφοι ξεσπούσαν και καλούσαν την Κυβέρνηση ν' αλλάξει πολιτική, οπότε και πλήρωναν βαρύ τίμημα γι' αυτή τους την αυθάδεια.

Χαρακτηριστικό τέτοιο άρθρο είναι αυτό που δημοσιεύτηκε στην πρώτη σελίδα της καθημερινής εφημερίδας της Λευκωσίας «Πρωϊνή» στο φύλλο της 3^{ης} Αυγούστου 1933, με τίτλο «Η Κυβέρνησις ας αφήσει το μαστίγιον του δαμαστού».

Από τους δημοσιογράφους που φυλακίστηκαν αναφέρουμε τους Σωτήρη Πεردίκη, Χαράλαμπο Σολομωνίδη, Κώστα Σκελέα, Χριστόδουλο Γαλατόπουλο, Τεύκρο Ανθία, και Μίνω Περδίο.

Από τις εφημερίδες που ανέστειλαν την έκδοσή τους, αναφέρουμε την «Πρωτεύουσα» του Ευαγόρα Παπανικολάου το 1934 (και ο ίδιος εντοπίστηκε σε χωριό), το «Λαϊκό Βήμα» της Λεμεσού του Ευέλθοντος Πιτσιλλίδη τον Δεκέμβρη του 1948 (γιατί ο Διευθυντής του Κυβερνητικού Τυπογραφείου αρνείτο την παραχώρηση τυπογραφικού χάρτη), το «Κυπριακόν Μέλλον» του Κώστα Αρσιώτη στις 29 Σεπτεμβρίου του 1937, η «Παναγροτική» στις 7 Ιανουαρίου 1948, ο «Ελεύθερος Τύπος» του Θαλή Παπαδόπουλου στις 27 Δεκεμβρίου του 1949, ο «Δημοκράτης» του ΑΚΕΛ στις 21 Μαρτίου 1949 και άλλες.

Πολύ ενδιαφέρουσα και χαρακτηριστική είναι η περιγραφή που μας δίνει ο αείμνηστος Λύσανδρος Τσιμίλλης για τη διαδικασία της προληπτικής λογοκρισίας αυτή την περίοδο, την οποία παραθέτουμε στη συνέχεια :

«Τότε οι εφημερίδες είχαν προληπτική λογοκρισία. Όλη γενικά η ύλη έπρεπε να σταλεί και μάλιστα στοιχειοθετημένη στον λογοκριτή, που στη διάθεση του ήταν να διαγράψει ό,τι ήθελε και να επιστρέψει όποτε ήθελε, ακόμη και αργά μέχρι τα μεσάνυχτα, τα λογοκριμένα δοκίμια. Ό,τι διέγραψε ο Μακλόκλαν, ο λογοκριτής, έπρεπε να αφαιρεθεί από τις ήδη ετοιμασμένες σελίδες και να αντικατασταθεί με άλλη ύλη, για να μην υπάρχει λευκό, ώστε να μην φαίνεται ότι ασκείται λογοκρισία και επέμβαση των αποικιακών αρχών.

Από την άποψη των καταπιεστικών συνθηκών, δεν ήταν μόνο η λογοκρισία, ούτε και μόνο οι δρακόντειοι νόμοι. Γίνονταν και πιέσεις απευθείας, πιέσεις προσωπικές, με κλήση των εκδοτών από την Αρχιγραμματεία, στην ίδια την Αρχιγραμματεία και στο Γραφείο Δημοσίων Πληροφοριών, και κάποτε στο Δικαστήριο. Από αυτές τις τελενταίες θα αναφερθώ σε μια. Ήταν λίγο πριν την έκρηξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Είχαμε κληθεί οι εκδότες στο Διοικητήριο βραδάκι-βραδάκι, για να μη γινόταν σούσουρο, και φθάναμε εκεί, ο ένας ύστερα από τον άλλο. Όταν έφθασα έφευγε κιόλας από το Διοικητήριο ο γηραιός διευθυντής της «Ελευθερίας» Δημοσθένης Σταυρινίδης. «Τοσί αγαπητέ μου Βενιαμίν» μου είπε, έτσι συνήθιζε να με αποκαλεί. Με τη λέξη «Τοσί» εννοούσαμε οι δημοσιογράφοι τις παρατηρήσεις και επεμβάσεις από πλευράς Κυβερνήσεως. Όταν με τη σειρά μου μπήκα στο γραφείο του, ο Άγγλος διοικητής δεν σηκώθηκε και δεν μου είπε να καθίσω, προφανώς για να προσδώσει αυστηρότητα στο διάβημά τους.

Αυτή του η συμπεριφορά με εξόργισε, συγκρατήθηκα όμως και σημείωσα ότι όρθιος ήταν και ο διευθυντής του Διοικητηρίου ο κ. Αργυρίδης, ηλικιωμένος γνωστός πολίτης της Λευκωσίας, πατέρας του γιατρού Αργυρίδη. Άρχισε, λοιπόν, να ομιλεί και να μεταφράζει ο κ. Αργυρίδης. Του λοιπού, διέτασσε, απαγορεύεται αναδημοσίευση από το Βρετανικό Τύπο άρθρων, ή ειδήσεων σχετικά με την Κύπρο. Την εποχή εκείνη, με προσπάθειες από την Κύπρο, είχε κατορθωθεί τότε να γίνεται μάλλον συχνά στον Βρετανικό Τύπο, ιδιαίτερα στην εφημερίδα «Μάντσεστερ Γκάρντιαν» αναφορά για την Κύπρο, την κατάσταση δικτατορίας που επικρατούσε στη νήσο, καθώς και για την αξίωση του κυπριακού λαού για πολιτικές ελευθερίες. Ακριβώς ένα τέτοιο δημοσίευμα της «Μάντσεστερ Γκάρντιαν» είχα προς δημοσίευση στην έκδοση της άλλης μέρας. Το ανέφερα και πρόσθεσα ότι το δημοσίευμα αυτό θα έπρεπε να εξαιρεθεί, δεδομένου ότι η απαγόρευση μάς αναγγέλθηκε αργά. Ήταν βράδυ. Ο διοικητής απάντησε αρνητικά.

Ήδη από καιρό, με πρωτοβουλία του ο μ. Αχιλλέας Αιμιλιανίδης, που τότε σύχναζε στο γραφείο μου, με είχε εγγράψει σε μια Βρετανική Εταιρεία Πολιτικών Ελευθεριών, η οποία μεταξύ άλλων, μου απέστειλε αποκόμματα από δημοσιεύματα για την Κύπρο, μαζί με πρακτικά της Βουλής των Κοινοτήτων με συζητήσεις ή αναφορές για την Κύπρο στο Βρετανικό Κοινοβούλιο. Ακριβώς μαζί με το δημοσίευμα της «Μάντσεστερ Γκάρντιαν» είχα στοιχειοθετημένα για την έκδοση της άλλης μέρας και πρακτικά της Βουλής των Κοινοτήτων σχετικά με συζήτηση για την Κύπρο. Γαβριώντας, κατά ένα τρόπο, το ανέφερα, προσθέτοντας με έμφαση ότι προφανώς η απαγόρευση δεν μπορεί να αφορά και τα πρακτικά αυτά, δεδομένου, τόνιζα, ότι είναι προνομιούχα, καθ' ο έγγραφα της Βουλής των Κοινοτήτων. Ο Άγγλος διοικητής κατέρυθρος διευκρίνισε, «αυτά που λέγονται στη Βουλή των Κοινοτήτων για τους Βρετανούς δεν είναι για τους ιθαγενείς της Κύπρου και δύσκολα συγκρατώντας το μένος του, είπε αρκετά βάνανσα, ότι η ακρόασή μου είχε τελειώσει και έπρεπε να απέλθω. Κάνοντας τώρα αυτή την αναδρομή, βρίσκω πως η βάνανση αυτή συμπεριφορά του άγγλου διοικητή είχε και αυτή το βάρος της σε ό,τι αφορά την άτεγκτη στάση μου και σαν δημοσιογράφου και σαν Κυπρίου έναντι στη Βρετανική διακυβέρνηση και αργότερα τη μέχρι σήμερα βρετανική παρουσία στην πατρίδα μας».

4. Η περίοδος 1950-1960

Αν και μετά τη λήξη του Β' Παγκόσμιου Πολέμου οι Βρετανοί προσπάθησαν με διπλωματικές δηλώσεις και κινήσεις να κατευνάσουν τα πνεύματα και να προχωρήσουν με την υποβολή συνταγματικών προτάσεων για μια μορφή καθεστώτος περιορισμένης αυτονομίας που οδήγησε στη γνωστή Διασκεπτική και τα άγωνα αποτελέσματά της, εντούτοις διατήρησαν τους ανελεύθερους νόμους για τον τύπο, τους οποίους εφάρμοζαν ανηλεώς και τροποποιούσαν από καιρού εις καιρόν διατηρώντας όμως τις βασικές περιοριστικές τους διατάξεις.

Έτσι το 1954 καταδίκασαν σε 18 μήνες φυλάκιση τον υπεύθυνο σύμφωνα με τον νόμο ιδιοκτήτη της εφημερίδας της Κερύνειας «Εφημερίς» και Γραμματέα της Μητροπόλεως Κερύνειας Πολύκαρπο Ιωαννίδη για άρθρο του με τίτλο «Ας το ιδρύσουν», στο οποίο καταφερόταν κατά της πρόθεσης της Βρετανικής Διοίκησης για δημιουργία πανεπιστημίου στην Κύπρο. Σύμφωνα με το σκεπτικό της καταδίκης ο κατηγορούμενος με το άρθρο του διηγείρε αντικαθεστωτικά αισθήματα κατά της αποικιακής κυβέρνησης εκ μέρους των Κυπρίων, ώστε να αποπειραθούν να επιφέρουν αλλαγή με μη νόμιμα μέσα. Ένοχος στην ίδια υπόθεση βρέθηκε από το δικαστήριο και ο διευθυντής του Τυπογραφείου Χρυσόστομος Σταυρινίδης, ο οποίος καταδικάστηκε σε δίμηνη φυλάκιση.

Η ίδια εφημερίδα είχε καταδικασθεί και τον προηγούμενο χρόνο σε εξάμηνη αναστολή της έκδοσής της και ο εκδότης της σε τριμήνη φυλάκιση για δυσφημιστικό libello κατά του δικηγόρου και πολιτικού Ιωάννη Κληρίδη.

Δύο χρόνια περίπου μετά την εισαγωγή του νέου νόμου για τον Τύπο του 1947, η αποικιακή κυβέρνηση προχώρησε σε νέες τροποποιήσεις του νόμου για ακόμη πιο περιοριστικές διατάξεις, με τους νόμους 10 του 1951 και 25 του 1951. Με τον πρώτο νόμο βασικά εκχωρούνταν στον Αποικιακό Γραμματέα εξουσίες να μην επιτρέπει την έκδοση νέου εντύπου εφόσον θα έκρινε ότι η αίτηση θα αποτελούσε συγκαλυμμένη προσπάθεια επανέκδοσης με άλλο όνομα του ίδιου εντύπου του οποίου η έκδοση είχε ανασταλεί για δημοσιεύματα στασιαστικού περιεχομένου.

Παράλληλα έγιναν τροποποιήσεις του άρθρου 50 του Ποινικού Κώδικα με βάση τις οποίες θεωρούνταν πια ως στασιαστικά δημοσιεύματα όσα καταφέρονταν κατά της Βρετανικής μοναρχίας και της αποικιακής διοίκησης του νησιού.

Μετά το ενωτικό δημοψήφισμα της 15^{ης} Ιανουαρίου 1950 και την κινητοποίηση του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ' για διεθνοποίηση του Κυπριακού προβλήματος και προσφυγή στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, η αποικιοκρατική Κυβέρνηση ανησύχησε, γι' αυτό και ανέθεσε στον Κύπριο Γενικό Εισαγγελέα Κρίτωνα Τορνάρη να

επισύρει κατά των Κυπρίων δημοσιογράφων τη δαμόκλεια σπάθη του νόμου επεξηγώντας τους τις πρόνοιές του, καθώς και εκείνες του ποινικού κώδικα για δημοσιεύματα στασιαστικού περιεχομένου. Σκοπός της νέας νομοθεσίας για τον Τύπο ήταν η αποφυγή δημοσιευμάτων στασιαστικού περιεχομένου, διαφορετικά θα επιβάλλονταν αυστηρές ποινές φυλάκισης για προσπάθεια ανατροπής του καθεστώτος. Ο Γενικός Εισαγγελέας σε συνάντησή του με τους εκπροσώπους του τύπου ερμήνευσε τις σχετικές πρόνοιες του νόμου και των σχετικών διατάξεων του ποινικού κώδικα και προέβη σε επίσημη Δήλωση, η οποία δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα της κυβέρνησης στις 2 Αυγούστου το 1954.

Η δημοσιογραφική οικογένεια αντέδρασε οργανωμένα αυτή τη φορά στις νέες προσπάθειες φίμωσης του τύπου και με κοινή απόφαση όλες οι κυπριακές εφημερίδες ανέστειλαν την έκδοση τους από 3 μέχρι τις 9 Αυγούστου, ενώ ταυτόχρονα οι δημοσιογράφοι μαζί με την Εθναρχία προέβησαν σε έντονα διαβήματα διαμαρτυρίας.

Μετά την εκδήλωση του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ την 1^η Απριλίου 1955, οι Άγγλοι εισήγαγαν καθεστώς έκτακτης ανάγκης και στρατιωτικού νόμου. Από τις 5 Μαΐου 1955 παρείχετο με σχετικό νόμο η εξουσία στον Κυβερνήτη να επιβάλλει κατ' οίκον περιορισμό στους κατοίκους. Οι δημοσιογράφοι για να φέρουν εις πέρας την αποστολή τους έπρεπε να εφοδιασθούν με ειδικές ταυτότητες. Στις 15 Ιουνίου 1955 οι Βρετανοί εισήγαγαν νέα νομοθεσία με βάση την οποία μπορούσαν να προβαίνουν σε συλλήψεις υπόπτων προσώπων χωρίς την προσαγωγή τους στο δικαστήριο και την κράτησή τους στις φυλακές. Με βάση αυτό τον νόμο οι Άγγλοι κατακτητές είχαν προβεί στη σύλληψη και κράτηση 70 προσώπων μέχρι τις 24 Αυγούστου 1955. Στις 26 Νοεμβρίου 1955 ο Κυβερνήτης Στρατάρχης Σερ Τζών Χάρτιγκ προχώρησε στην κήρυξη κατάστασης Έκτακτης Ανάγκης για να «περιφρουρήσει», όπως ανακοίνωσε, την ομαλότητα στο νησί. Με βάση αυτόν τον νόμο ο Κυβερνήτης περιβαλλόταν με υπερεξουσίες για να αποφασίζει και να δρα όπως ο ίδιος ήθελε και ανάμεσα στα άλλα επέβαλε λογοκρισία στον Τύπο και γενικά σε όλες τις μορφές πληροφόρησης και επικοινωνίας και του επιτρεπόταν να προβαίνει σε απελάσεις προσώπων όταν τα θεωρούσε επικίνδυνα. Με τα μέτρα αυτά παρabiάζονταν όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι ελευθερίες των Κυπρίων.

Στις 14 Δεκεμβρίου 1955 έθεσε με διάταγμά του ως παράνομο το ΑΚΕΛ και στις συνδεδεμένες με αυτό οργανώσεις και απαγόρευσε την κυκλοφορία του εκφραστικού του οργάνου «ΝΕΟΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΗΣ». Μαζί με τους άλλους ηγέτες του κόμματος που συνελήφθησαν και έφθασαν τους 140 ήταν και οι δημοσιογράφοι Διομήδης Γαλανός, Μίνως Περγίος, Στέλιος Ιακωβίδης, Τεύκρος Ανθίας και Χριστάκης Κατσαμπάς,

καθώς και ο Διευθυντής της εφημερίδας «Ανεξάρτητος» Λύσανδρος Τσιμίλλης. Αργότερα συνελήφθη και ο Διευθυντής της εφημερίδας «ΕΜΠΡΟΣ» Σταύρος Αγγελίδης.

Οι συλληφθέντες αρχικά μεταφέρθηκαν στη στρατιωτική βάση της Δεκέλειας όπου έμειναν κάτω από άθλιες συνθήκες μέχρι την 31 του Οκτώβρη. Στη συνέχεια μεταφέρθηκαν από την 1^η Ιανουαρίου 1956 στις Κεντρικές Φυλακές, όπου παρέμειναν μέχρι τον Οκτώβριο του ίδιου χρόνου, όταν μεταφέρθηκαν στα Κρατητήρια της Πύλας, απ' όπου απολύθηκαν τον Μάρτιο του 1957.

Όταν απολύθηκαν από τις φυλακές οι αριστεροί δημοσιογράφοι τέθηκαν υπό περιορισμό στο σπίτι τους μέχρι το 1958. Οι Βρετανικές αρχές τους εξέδωσαν ειδικές ταυτότητες κόκκινου χρώματος, πάνω στην οποία ήταν γραμμένοι οι περιορισμοί στις κινήσεις τους που περίπου ήταν οι εξής: Να εξέρχονται από το σπίτι τους μόνο από τις 6 το πρωί μέχρι και τις 6 το απόγευμα. Να μην διακινούνται έξω από τα όρια της Λευκωσίας και να δίδουν κάθε μέρα το παρόν τους στον κεντρικό Αστυνομικό Σταθμό της Πλατείας Σεραγίου. Ο στρατός και η αστυνομία είχαν την εξουσία να μπαίνουν απροειδοποίητα στο σπίτι τους οποιαδήποτε ώρα τις νύχτες για να ελέγξουν αν ήταν εκεί.

Κατά τη διάρκεια του Αγώνα της ΕΟΚΑ οι Άγγλοι δεν έκλεισαν άλλες εφημερίδες, γιατί οι Κύπριοι δημοσιογράφοι ήταν προσεκτικοί και αυτο λογοκρίνονταν λόγω της αυστηρής λογοκρισίας και της κατάστασης έκτακτης ανάγκης. Περιέγραφαν απλά τα γεγονότα χωρίς να τα σχολιάζουν και ήταν ιδιαίτερα προσεκτικοί να μην εκθειάζουν τα επιτεύγματα της ΕΟΚΑ και των αγωνιστών, γιατί τότε θα συλλαμβάνονταν αμέσως και θα φυλακίζονταν για στασιαστικές κατά του κράτους ενέργειες.

Αξίζει να αναφερθεί ότι αρκετοί δημοσιογράφοι ήταν ταυτόχρονα μέλη της ΕΟΚΑ και μερικοί απ' αυτούς ανήκαν στις ομάδες κρούσης, όπως ο Νίκος Σαμψών, ο Χαραλάμπος Χαραλαμπίδης, ο Σπύρος Παπαγεωργίου και άλλοι. Γενικά πολλοί από τους δημοσιογράφους της περιόδου της ΕΟΚΑ που δεν ανήκαν στην αριστερά και μπορούσαν να κυκλοφορούν με ειδικές ταυτότητες για άσκηση του δημοσιογραφικού τους λειτουργήματος, πρόσφεραν σημαντικές υπηρεσίες στην ΕΟΚΑ μεταφέροντας πληροφορίες και διεκπεραιώνοντας ειδικές μυστικές αποστολές που η οργάνωση τους ανέθετε.

Επειδή οι Άγγλοι περιορίζαν σημαντικά τις πηγές πληροφόρησης που έφθαναν στην Κύπρο σχετικά με τη δράση της ΕΟΚΑ, οι Κύπριοι δημοσιογράφοι είχαν ως βασικές πηγές πληροφόρησης τους ραδιοφωνικούς σταθμούς των Αθηνών και του Καΐρου. Οι Άγγλοι έβαλαν όμως παράσιτα και σ' αυτές τις εκπομπές για μην ακούονται.

Κατά τη διάρκεια του Αγώνα έμεινε ιστορική η δίκη της Αγγλόφωνης εφημερίδας «Times of Cyprus», η οποία κατηγορήθηκε ότι υποστήριζε διά της αρθρογραφίας της τον Αγώνα της ΕΟΚΑ.

Ο διευθυντής της εφημερίδας Charles Foley κινδύνευε να καταδικαστεί σε πολυετή φυλάκιση. Στη ιστορική αυτή δίκη που κράτησε πολλούς μήνες δικηγόρος υπεράσπισης ήταν ο Γλαύκος Κληρίδης. Η υπεράσπιση έφερε από το Λονδίνο και τον πρώην Γενικό Εισαγγελέα της Μεγ. Βρετανίας για να δώσει τη δική του κατάθεση υπεράσπισης και τελικά ο Charles Foley αθωώθηκε.

Πίσω από την έκδοση της αγγλόφωνης εφημερίδας «Times of Cyprus», που σημείωσε μεγάλη επιτυχία και είχε μεγάλη κυκλοφορία, ήταν ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος ο Γ', ο οποίος διοχέτευε την οικονομική στήριξη στην εφημερίδα μέσω του Κώστα Μαγγλή, Διευθυντή της Ελληνικής Μεταλλευτικής Εταιρείας. Σχετικά με την έκδοση της εφημερίδας «Times of Cyprus» και του ομώνυμου σημαντικού περιοδικού (το οποίο αργότερα ονομάστηκε «Καιροί της Κύπρου») ο αείμνηστος Μιλτιάδης Χριστοδούλου, στενός συνεργάτης του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, αφηγήθηκε στον συγγραφέα τα ακόλουθα:

«Μετά την έναρξη του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος θεώρησε σκόπιμο την κυκλοφορία μιας αγγλόφωνης εφημερίδας, η οποία θα παρουσίαζε τα γεγονότα του αγώνα, τα οποία έμμεσα θα υποστήριζε, ώστε και η εκτός Κύπρου διεθνής κοινή γνώμη να μη στηριζόταν μόνο στις ανακοινώσεις του αποικιοκρατικού καθεστώτος για ενημέρωσή της. Η μόνη αγγλόφωνη εφημερίδα που κυκλοφορούσε τότε στην Κύπρο ήταν η «Cyprus Mail», η οποία όμως δεν ήταν πρόθυμη να αναλάβει αυτό τον ρόλο. Γι' αυτό ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος ανέθεσε στον συνεργάτη του και Διευθυντή της Ελληνικής Μεταλλευτικής Εταιρείας (η οποία οικονομικά ελεγχόταν από τον Αρχιεπίσκοπο) Κώστα Μαγγλή την εξεύρεση κατάλληλου Άγγλου δημοσιογράφου, ο οποίος θα ήταν πρόθυμος να κατέλθι στην Κύπρο, έναντι αδράς αμοιβής, και να αναλάβει αυτό τον ρόλο. Ως τέτοιος τελικά εργοδοτήθηκε ο Ιρλανδός Charles Foley, γνωστός για τα αντιβρετανικά του αισθήματα, ο οποίος κατήλθε στην Κύπρο και ίδρυσε με μεγάλη επιτυχία την εφημερίδα «Times of Cyprus», της οποίας παρουσιαζόταν ως ιδιοκτήτης και Διευθυντής σύμφωνα με τις πρόνοιες της νομοθεσίας για τον Τύπο.

Για την εκτύπωση της εφημερίδας παραχωρήθηκε το τυπογραφείο «Αναγέννησις» της Αρχιεπισκοπής και γραφείο στον ίδιο χώρο. Ως σύνδεσμος του Αρχιεπισκόπου με την εφημερίδα τοποθετήθηκε ο Μιλτιάδης Χριστοδούλου, ο οποίος, όπως μου

ανέφερε, σε κάποια στιγμή κατά τη διάρκεια παρατήρησής του προς Άγγλο συντάκτη εφημερίδας σχετικά με τα γραφόμενά του για τον αγώνα της ΕΟΚΑ, αυτός τον απείλησε ανασύροντας περίστροφο. Όπως αποδείχτηκε ήταν πράκτορας της Intelligence Service, η οποία κατόρθωσε να διεισδύσει στα γραφεία της εφημερίδας.

Στη συνέχεια αποφασίστηκε και η έκδοση περιοδικού στην ελληνική γλώσσα, το οποίο θα απευθυνόταν στην Κυπριακή γνώμη με στόχο τη μετάδοση ορθών πληροφοριών για τον αγώνα της ΕΟΚΑ και για την εξύψωση του ηθικού και εμπύχωση του αγωνιζόμενου λαού κατά του ξένου δυνάστη. Αποτελούσε και μια μορφή πνευματικής αντίστασης μέσα από την πλούσια πνευματική δημιουργία που δημοσιευόταν στις σελίδες του, με συντονιστές τους Κώστα Μόντη και Κύπρο Χρυσάνθη. Διευθυντής των περιοδικών ήταν ο Μιλτιάδης Χριστοδούλου, ο οποίος έπαρνε καθοδήγηση από τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο, αλλά είχε επαφή και με τον Γρίβα μέσω των αδελφών Λούλλας και Ουρανίας Κοκκίνου. Μέσα από τις στήλες του περιοδικού πρωτοεμφανίστηκε και η γνωστή δημοσιογράφος και αγωνίστρια της ΕΟΚΑ Μαρούλα Ιακωβίδου, καθώς και ο γνωστός δημοσιογράφος και καλλιτέχνης Λεωνίδας Μαλένης. Η εφημερίδα συνέχισε την έκδοσή της και μετά το τέλος του αγώνα.

Οι σχέσεις του Αρχηγού «Διγενή» με τον κυπριακό τύπο της εποχής (1955-59) μπορούμε να πούμε πως γενικά ήταν καλές. Όταν μερικές απ' αυτές παρεκτρέπονταν ή δεν υποστήριζαν πλήρως, κατά την άποψη του Διγενή, τις διάφορες δραστηριότητές του, τότε δεν δίσταζε να παρεμβαίνει, αποστέλλοντας σχετικές προειδοποιητικές επιστολές. Υπάρχει πληροφόρηση πως τέτοιες επιστολές απεστάλησαν σε δύο μεγάλης κυκλοφορίας εφημερίδες, αλλά επειδή οι επιστολές αυτές δεν δημοσιεύτηκαν, ούτε περιλαμβάνονται στο «Χρονικό» ή τα «Απομνημονεύματα» του Διγενή, δεν θεωρώ ορθό να γίνει αναφορά στα ονόματά τους.

Γεγονός όμως παραμένει πως ο Τύπος της εποχής του Αγώνα της ΕΟΚΑ (1955-59), ελληνοκυπριακός, τουρκοκυπριακός, τουρικός, ελλαδικός, βρετανικός και διεθνής, αποτελεί σημαντική και πρωτογενή πηγή πληροφόρησης, που πρέπει να αποδελτιωθεί, μελετηθεί και αξιοποιηθεί, ώστε να καταγραφεί ορθά και αντικειμενικά το μέγεθος και η σημασία της σημαντικής αυτής και ηρωικής σελίδας της πρόσφατης Ελληνικής ιστορίας.

Επίλογος

Από όσα έχουν αναφερθεί πιο πάνω είναι προφανές ότι οι Άγγλοι έδωσαν ιδιαίτερη σημασία στον Τύπο ως το κύριο μέσο μετάδοσης πληροφοριών και διαμόρφωσης κοινής γνώμης, αλλά και άσκηση κριτικής, στη δική τους εξουσία και προβολή του

ενωτικού κινήματος, γι' αυτό προσπάθησαν να τις λογοκρίνουν, να καταστείλουν την κυκλοφορία του και να πνίξουν αν είναι δυνατό τη φωνή του. Τα κατάφεραν; Η απάντηση είναι όχι. Μπορεί να περιορίσαν σε κάποιον βαθμό τη σχολιογραφία και τη μαχητική αρθρογραφία του Τύπου, μπορεί να φυλάκισαν και εξόρισαν ή εντόπισαν δημοσιογράφους, μπορεί να έκλεισαν εφημερίδες, αλλά ο Τύπος συνέχισε άκαμπτος και αλύγιστος τον ρόλο του και φάνηκε αντάξιος των περιστάσεων και της εθνικής αποστολής του.

Δεν είναι δυνατό να μελετηθούν σφαιρικά και στις λεπτομέρειές τους τα γεγονότα του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ της περιόδου 1955-1959, χωρίς να αποδελπωθούν, ταξινομηθούν και μελετηθούν τα σχετικά δημοσιεύματα στον Κυπριακό Τύπο (ελληνόφωνο, αγγλόφωνο και τουρκόφωνο), τον Ελλαδικό, Βρετανικό, Τουρκικό και τον διεθνή Τύπο. Και το σημαντικό αυτό ερευνητικό έργο δεν έχει γίνει ακόμα.

Βιβλιογραφία

Ανδρέας Κλ. Σοφοκλέους, *Συμβολή στην Ιστορία του Κυπριακού Τύπου*, Τόμοι Α'-Ε', Εκδόσεις Intercollege και Ινστιτούτου ΜΜΕ, Λευκωσία, 1995-2009.

Ανδρέας Κλ. Σοφοκλέους, *Οι πρώτες Κυπριακές εφημερίδες και τα ανθρώπινα δικαιώματα των Ελλήνων της Κύπρου*, Εκδόσεις Intercollege, Λευκωσία, 1995.

Δημήτριος Νικολαΐδης, *Οθωμανικοί Κώδικες* (ήτοι Συλλογή Απάντων των νόμων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, Διαταγμάτων, Κανονισμών, Οδηγιών και Εγκυκλίων), Τόμος Δ', Τύποις Αδελφών Νικολαΐδων, εν Κωνσταντινουπόλει 1891.

Κυριάκος Κούρος, *Το Δίκαιο των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης στη Δημοκρατία της Κύπρου*, Εκδόσεις Βιβλιοεκδοτική, Λευκωσία, 2008.